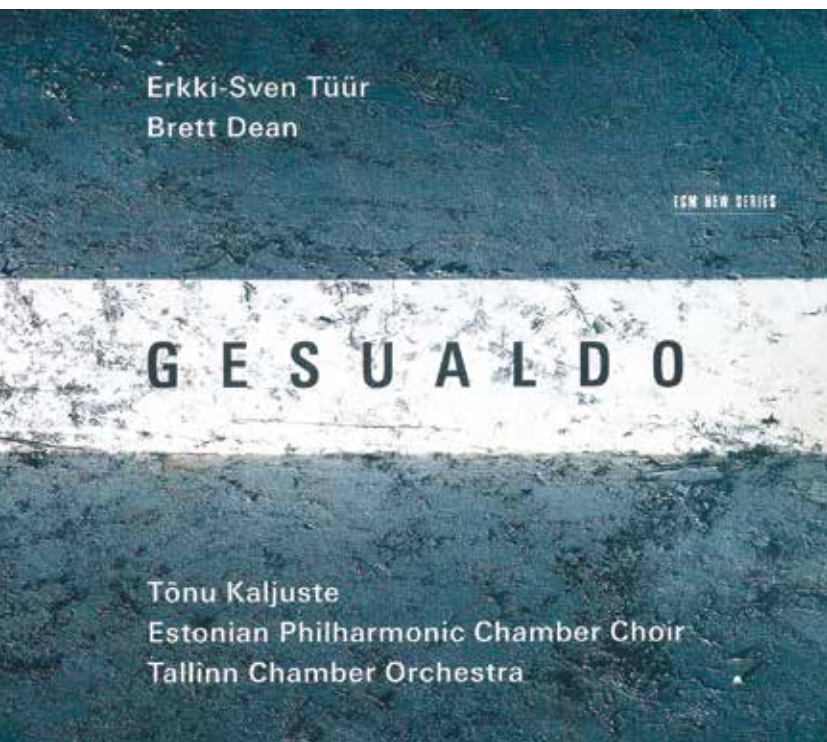

CD „GESUALDO“ KUI KAUNI JA KOHUTAVA ARMASTUSE LUGU

KERRI KOTTA

CD „GESUALDO“. ECM, 2015. *Erkki-Sven Tüür, Brett Dean, Carlo Gesualdo da Venosa. Estonian Philharmonic Chamber Choir, Tallinn Chamber Orchestra, Tõnu Kaljuste (conductor).* ECM NeSe 2452 CD.

Carlo Gesualdo da Venosa – Moro lasso (version for string orchestra); Carlo Gesualdo da Venosa – O crux benedicta (version for string orchestra); Brett Dean – Carlo; Erkki-Sven Tüür – L’ombra della croce for string orchestra; Erkki-Sven Tüür – Psalmody for the choir and string orchestra.

Ajal, mil hilisrenessansi maneristlikku muusikastiili esindav Carlo Gesualdo da Venosa kirjutab oma kuuendasse madrigalikogumikku kuuluva „Moro lasso“, on suurem osa tema dramaatilisest elust juba möödunud. Seljataha on jäänud kaks pettumuseks osutunud abielu, millest esimene lõpeb abielurikkujast naise mõrvaga ning teine võõrandumise ja lahusolekuga. Gesualdo näib põdevat raskemeelsust, mis pannakse sageli kahetsuse arvele, mida ta elu lõpupoole (oletatavasti) sooritatud mõrvade tõttu väidetavalt

tunneb. Helilooja kuulsa kaasaegse Tommaso Campanella sõnul läheb Gesualdo oma patukahetsuses lausa nii kaugele, et laseb end oma teenritel regulaarselt piitsutada.

Mainitud patukahetsustunne peaks nii mõnegi helilooja biograafi sõnul selgitama ühtlasi Gesualdo viimaste madrigalide ja motettide ebatavaliselt intensiivset ja kromatismirikast harmooniat. Siiski ei näi see olevat põhjendusena lõpuni veenev. Probleemaatiline näib see olevat ka „Moro lasso” puhul ja seda eriti siis, kui pöörata tähelepanu madrigali tekstile:

*Moro, lasso, al mio duolo
E chi mi può dar vita,
Ahi, che m'ancide e non vuol darmi
aita!
O dolorosa sorte,
Chi dar vita i può, ahi, mi dà morte!
/Suren, närbun oma kurbuses,
Ja see, kes anda saab mul' elu,
mu hoopis tapab, soovimata aidata!
Oo armetu saatus,
Et see, kes anda saab mul' elu, mul'
annab hoopis surma!/*

See tekst ei näi just viitavat kahetsusele, mida minevikus sooritatud tegude pärast tuntakse. Pigem on siin tegu vastamata, õnnetu armastusega, mis oma intensiivsuses ja kõikehõlmavuses on nii suur, et põhjustab armastaja hääbumise ja surma. Teksti selline konventsionaalne tõlgendus püstitab aga uue küsimuse: mida küll leiab üsna küpses eas Gesualdo, kes on selle teose kirjutamise ajaks kogenud isiklikus elus nii pettumusi kui ka kaotusvalu, poeesiast, mis näib väljendavat pigem värskelt ja naiivselt armunu esimest dramaatilist kogemust. Ja hoolimata sellest, et seda laadi tekstide

kasutamine oli tollal moeasi – kas ei oleks Gesualdo kogu oma elukogemusega pidanud olema sellest kõigest juba pisut tüdinenud?

Ilmselt on võimalik ja isegi ootuspärane, et teksti tuleks mõista allegooriliselt. Siiski ei näi see olevat mitte patukahetsuse, vaid pigem armastuse allegooria. Aga mitte lihtsalt armastuse, vaid armastuse kui iseenda kaotamise ja selle ees eksistentsiaalse hirmu tundmise allegooria. Seda võiks selgitada järgmiselt: kuigi armastus vajab objekti, on see ikka ja jälle kohtumine eelkõige iseendaga, või veelgi olulisem, sellega, kelleks võidakse saada (oma ideaalkujuga). Abstraktne, objektita armastus või mis tahes suhe üleüldse tundub olevat võimatu, tühi spekulatsioon. Nii-öelda objektinõue kehtib isegi suhtes absoluudiga, mis põhjendab ka paljude sümbolfiguuride kui jumalaga suhtlemise vahendite olemasolu erinevates religioonides. Siit võib minna veel kaugemale ja väita, et ilma objektita ollakse üleüldse võimetud iseend kogema, või poeetilisemalt väljendudes – tõde minu kohta ja minu jaoks peegeldub ikka ja alati teise silmades.

Nõnda mõistetuna on armastus meie teises kehastunud potentsiaal ja armumine selle potentsiaali äratundmine ja läbielamine. Armastus pakub ka võimaluse muuta potentsiaalne tegelikuks, reaalseks. Seega on armastatu ka värv, omalaadne meedium, mille kaudu igasugune sisuline kasvamine üldse võimalikuks osutub. Värv on peibutav, kuid ühtlasi ohtlik, sest värvast läbi minnes kaotatakse midagi oma vanast ebatäielikkusest, oma vanast eksistentsist. Pakun, et ängistus, mida „Moro lasso” tekst (ja

muusika) väljendab, on kõhklus, mida tuntakse mainitud värava ees seis-tes. Sest ükskõik kui suur on armastus, tuleb sellel alati rinda pista enesearmastuse, olemasolevate harjumuste ja tõekspidamistega. Ja kui sellega nõustuda, siis pole „Moro lasso” mitte tunnistus vastamata armastusest, vaid hoopis tingimusteta armastuse äratundmisest ning hirmust end sellise armastuse hoolde usaldada. Olles elu jooksul kaotanud väga palju, kardab Gesualdo võibolla viimases instantsis kaotada iseend. Kas ei võiks see olla jumalat otsiva Veneetsia printsi viimane kõhklus, viimane kiusatus tal- le pakutav armastus, st isiksuse lõp-lik ja täielik alistumine tagasi lükata, transtsendentaalsele „hüppele” eelnev hirm, sest ta on teadlikuks saanud (tõe- lisest) elust, mis on alati ja paratamatult ka surm; elust, mis olemuslikult avaldubki enda jaoks pideva suremise kaudu? Kas ei võiks siis viimane vär- siriida „Et see, kes anda saab mul’ elu, mul’ annab hoopis surma!” väljendada mitte kurbust tagasilükatud armastuse pärast, vaid hoopis üllatust, et küsitu osutus millekski muuks?

Muusika võiks sellist tõlgendust toetada, sest see pole kaugeltki ühe- mõtteliselt traagiline. Pigem on see afektiivselt rikas ja aforistlik ning hoo- limata laskuvatest kromaatilistest käi- kudest, mille semantikast õhtumaade hilisemas muusikas otseselt surma te- maatikaga seostatakse, näib see väljen- davat elu selle kõrgpunktis, elu, mille muudab intensiivseks just teda läbiv kristallselge surmateadvus. Sama näib kehtivat ka Gesualdo vaimulike mo- tettide puhul, mille muusikastiil mad- rigalidest kuigivõrd ei erine. Ja kas ei lähtu ka ECMi „New Series” sarjas väl- ja antud CD „Gesualdo” kontseptuaal-

selt just armastusest kui transtsen- dentsist, kui vahendist oma ajalikkust koos selle hirmude ja kõhklustega üle- tada? CDI kõlav muusika näib selgelt jagunevat kaheks pooleks, ühelt poolt Gesualdo madrigali „Moro lasso” keelpilliorkestri seadeks ja Brett Dea- ni teoseks „Carlo”, mida võib pidada madrigalis „Moro lasso” väljendatud kõhkluste ja hirmude omalaadseks muusikaliseks kommentaariumiks või topoloogiaks, dekonstruktsiooniks, milles avatakse madrigali nähtamatu pool, „tumeaine”, – ning teiselt poolt Gesualdo vaimuliku moteti „O crux benedicta” keelpilliorkestri versioo- niks ja selle peaaegu klassitsistlikku rangust rõhutavaks antifooniiks, Erkki- Sven Tüüri keelpilliorkestri miniatuu- riks „L’ombra della croce”, ja lõpuks kogu CDI kõlanu üldistavaks ja objek- tiveerivaks kokkuvõtteks, Erkki-Sven Tüüri ulatuslikuks tsükliliseks teoseks „Psalmody”. Muusikaliselt stiililt väl- jendaks CD esimene pool justkui ees- pool mainitud transtsendentaalsele hüppele eelnevaid kõhklusi, teine pool aga juba transtsendentsi ennast.

Eespool toodud kirjeldusest lähtub ka, et CD „Gesualdo” avab suuresti just suhet teisesse, olgu selleks siis Ge- sualdo muusika või sellesse kätketud ideed. Seega funktsioneerib ka Gesual- do siin nii Deani kui ka Tüüri jaoks omalaadse väravana, mida läbides an- takse endale võimalus oma vana loo- mingu seisukohalt mingis mõttes sur- ra ja suhestuda sellega uuel tasandil. Sest üks ole kunstiteos ju lõpuks alati tunnistus sellisest läbimisest või läbi- mise katsest, mis peaks parimal juhul andma lootust ka neile, kes veel ei leia ehk endas jõudu armastada Gesualdo- le omaselt „kaunil ja kohutaval” moel.